

Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского
Серия «Юридические науки». Том 26 (65). 2013. № 2-2. С. 312-318.

УДК 343.13

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АЛГОРИТМ ЗУПИНЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Марченко К. Г.

*Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка
м. Луганськ, Україна*

У статті проводиться дослідження проблем алгоритмізації діяльності слідчого (прокурора) при ухваленні рішень про зупинення досудового розслідування в Україні. Пропонується система дій, що виконуються в строго встановленому порядку для ухвалення законних рішень про зупинення досудового розслідування. Розкриваються організаційно-правові аспекти алгоритму такої діяльності. Особлива увага приділяється формі постанови про зупинення досудового розслідування.

Ключові слова: зупинення досудового розслідування, організаційний та правовий алгоритм, рішення про зупинення досудового розслідування, форма постанови про зупинення досудового розслідування.

З моменту набуття чинності нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [1] пройшло не так багато часу, але вже зараз можна підводити перші підсумки перевірки життєздатності його революційних норм.

Так, аналіз практики застосування положень нового КПК України свідчить про те, що слідчі і прокурори гостро потребують в науково-обґрунтованих рекомендаціях відносно алгоритму зупинення досудового розслідування (глава 23 КПК України). Це підтверджують, зокрема, результати відповідних соціологічних опитувань.

Наприклад, експрес-опитування 62 слідчих органів внутрішніх справ України із стажем роботи від 2 до 5 років, проведений на курсах підвищення кваліфікації центру післядипломної підготовки ЛДУВС імені Е. О. Дідоренка, показав, що 100 відсотків респондентів не мають повного уявлення відносно організаційного і правового порядку зупинення досудового розслідування. З точки зору респондентів такий стан їх підготовки пов'язано з відсутністю науково-обґрунтованих рекомендацій відносно організаційно-правового алгоритму зупинення досудового розслідування.

Аналогічні результати отримані і в ході опитувань 35 прокурорів в районних і міських прокуратурах Луганської області, що здійснюють нагляд за дотриманням законів під час досудового розслідування у формі процесуального керівництва (ст.37 КПК України).

Цілком очевидно, що такий рівень професійної компетенції слідчих і прокурорів з точки зору законності негативно впливає на якість ухвалення рішень про зупинення кримінального провадження.

Разом з цим, вивчення проблем організаційно-правового алгоритму зупинення досудового розслідування у вітчизняній науці кримінального процесу носить украй поверхневий і несистемний характер. Їх дослідження здійснюється поверхнево і тільки

у рамках одиничних публікацій окремих авторів. Їх наукова значущість не носить фундаментального характеру для удосконалення інституту зупинення досудового розслідування в Україні.

Така низька міра наукової розробленості проблем алгоритмізації діяльності слідчого (прокурора) при ухваленні рішень про зупинення досудового розслідування актуалізує доцільність їх дослідження.

Метою цієї статті є дослідження організаційно-правових проблем діяльності слідчого (прокурора) при ухваленні рішення про зупинення досудового розслідування і розробка на основі отриманих результатів науково-обґрунтованих рекомендацій по їх ефективному дозволу.

Представляється, що для формування знань відносно алгоритму ухвалення рішень про зупинення досудового розслідування важливо зрозуміти наступне.

Аналіз і синтез положень нового КПК дозволяє дійти висновку про те, що зміст порядку зупинення досудового розслідування складають такі структурні елементи: 1) вивчення матеріалів кримінального провадження з метою встановлення підстав зупинення, зазначених у п. 1-3 ч. 1 ст. 280 КПК України; 2) встановлення наявності процесуальних умов, за яких можливе зупинення досудового розслідування за тією або іншою підставою; 3) складання постанови про зупинення досудового розслідування; 4) вирішення правових і організаційних питань супутніх зупиненню провадження; 5) повідомлення учасників кримінального судочинства про зупинення досудового розслідування; 6) внесення відомостей про зупинення кримінального провадження до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Ухвалюючи рішення про зупинення досудового розслідування, слідчий та прокурор повинні мати у своєму розпорядженні достатні докази, що підтверджують наявність зазначених в законі обставин, які перешкоджають досудовому провадженню. Це означає, що докази, якими обґрунтовується рішення про зупинення досудового провадження, повинні бути достовірними, перевірені й оцінені за загальними правилами, які висуваються до них законом (ст. 94 КПК України). Їх кількість повинна скласти сукупність, що дозволяє прийняти правильне рішення. При цьому рішення про зупинення повинне базуватися не на простій сукупності доказів, а на їх системі, під якою розуміється безліч доказів, логічно пов'язаних між собою внутрішнім непротивіччям у встановленні обставини, що вказана в законі (ч. 1 ст. 280 КПК України).

Загальновідомо, що *обґрунтованість* є загальною вимогою, яка пред'являється до всіх процесуальних рішень. Вона пов'язана з відповідністю викладених у процесуальному рішенні висновків про фактичні обставини справи доказам, наявним у справі, і приписам закону [2, с. 64-78]. Тому особливу увагу слідчому та прокурору необхідно приділити аналізу матеріалів кримінального провадження, які свідчать про виконання ними тих приписів закону, які відносяться до умов зупинення досудового розслідування. Неналежне ставлення до цього питання не дозволить посадовим суб'єктам комплексно обґрунтувати своє рішення шляхом приведення в постанові всієї сукупності (системи) доказів і аргументів, що стосуються дотримання загальних і спеціальних умов ухвалення рішення. Отже, ними не буде виконана вимога *вмотивованості* процесуального рішення – однієї з основних вимог, що пред'являється законом до будь-якої постанови слідчого та прокурора (ч. 5 ст. 110 КПК України).

Умотивувати – наводити аргументи, докази, які пояснюють, виправдовують певні дії, вчинки тощо або доводять їх необхідність [3, с. 718]. Вмотивованість процесуального рішення логічно впливає з вимоги обґрунтованості процесуального рішення.

Одним з найбільш складних елементів у представленій системі дій слідчого та прокурора щодо зупинення досудового розслідування є складання відповідної постанови про прийняття такого рішення (ч. 4 ст. 280 КПК України). Як і будь-яка постанова, вона є різновидом процесуального рішення у кримінальному процесі, і їй властиві всі його основні риси [4, с. 30,33]: 1) складається тільки компетентною посадовою особою – слідчим або прокурором; 2) містить відповіді на ті, що виникають у кримінальному провадженні, правові питання, пов'язані з аналізом і оцінкою зібраних у провадженні доказів з погляду їх достатності для достовірного висновку про об'єктивну неможливість продовжувати розслідування й завершити провадження; 3) виражає владне волевиявлення слідчого або прокурора про тимчасову перерву у провадженні, що впливає із установлених ними в справі обставин і приписів закону, спрямованих на досягнення завдань кримінального судочинства; 4) виноситься у встановленій законом процесуальній формі.

Відому складність для слідчих та прокурорів представляє питання щодо структури й змісту постанови про зупинення досудового розслідування.

Саме тому, доцільно вказати, що ч. 5 ст. 110 КПК України не визначає загальні логічні властивості структурної організації постанов, які були б пов'язані з чітким визначенням форми викладення тексту і його розміщенням у системі структурно-композиційних частин даного документа. Більш того, дана стаття КПК України за своїм змістом суперечить загальноприйнятим правилам і техніці оформлення ділових документів, тому що не встановлює для постанови необхідної сукупності обов'язкових даних (реквізитів), при наявності яких воно знаходить юридичну чинність. Не розв'язують зазначену проблему й норми закону, згруповані в главі 23 КПК України.

Цілком закономірно, що такий законодавчий підхід обумовлює недосконалість спеціальних норм кримінального процесуального закону, що визначають внутрішню побудову різновидів постанов. Вони містять узагальнюючі, нечіткі, а часом і суперечливі за змістом приписи для осіб, що провадять досудове розслідування. Усе це приводить до довільного або формально-догматичного тлумачення й застосування інтерпретатором норм про форму кримінально-процесуальних документів [5, с. 60-63] і можливості вираження при їх складанні суб'єктивної думки посадових суб'єктів, що, як відомо, неприпустимо з погляду оцінної лексики й об'єктивності юридичного тексту [6, с. 4, 24, 182-188].

На наш погляд, така недосконалість законодавчого регулювання об'єктивно сприяє винесенню слідчими та прокурорами незаконних рішень про зупинення досудового провадження.

Як вже було відзначено вище, закон не регламентує форму постанови про зупинення досудового розслідування, текст якої з позиції лінгвосоціопсихології виступає як цілісна комунікативна одиниця, що включає систему комунікативних елементів, функціонально об'єднаних у єдину замкнену ієрархічну семантико-змістовну структуру загальною концепцією [7, с. 59-61, 138, 201].

Отже, з позиції інформаційно-цільового аналізу, що активно застосовується в лінгвосоціопсихології, текст даної постанови (як і будь-якого процесуального доку-

мента) має ієрархічну структуру, утворену нерівнозначними смисловими блоками, складеними з мовних засобів, що передають його зміст. Це не враховує законодавець, виділяючи в структурі будь-якої постанови тільки *вступну, мотивувальну і резолютивну* частини (ч. 5 ст. 110 КПК України).

На наш погляд, така позиція законодавця носить помилковий характер.

По-перше, з позиції сучасної науки кримінального процесу необхідно виділяти мотивувальну та *описово-мотивувальну* частину постанови [2, с. 28-29].

По-друге, абсолютно незрозуміло до якої ж частини постанови необхідно віднести підпис посадового суб'єкта, який прийняв рішення (слідчого, прокурора). Разом з тим підписи слідчого або прокурора *засвідчують* підсумковий документ. Більш того цей реквізит закон не включає в резолютивну частину постанови (чч. 5 та 6 ст. 110 КПК України).

На нашу думку, підпис посадового суб'єкта, який прийняв рішення про зупинення досудового розслідування, спеціальний реквізит, пов'язаний зі згодою прокурора («ПОГОДЖЕНО») про зупинення провадження (ч. 4 ст. 280 КПК України) виконують у тексті постанови інші комунікативні функції, чим елементи, об'єднані в резолютивну частину документа. Ці елементи утворюють самостійний інформаційний блок постанови про зупинення досудового розслідування, що завершує його смисловою структурою. Це визначає їх об'єднання в самостійну – *заключну* частину постанови про зупинення досудового розслідування.

Таким чином, постанова про зупинення досудового розслідування складається із чотирьох частин: *вступної, описово-мотивувальної, резолютивної й заключної*.

Для позначених структурних частин характерна наявність наступних реквізитів.

ВСТУПНА ЧАСТИНА:

– найменування процесуального рішення – «постанова про зупинення досудового розслідування». Якщо зупинення досудового розслідування здійснюється одночасно з оголошенням розшуку підозрюваного (ч. 2 ст. 281 КПК України), найменування даного документа повинно відображати сутність і такого роду рішення – «постанова про зупинення досудового слідства (дівання) і оголошення розшуку підозрюваного»;

– місце й дата винесення постанови;

– ким складений документ: посада, спеціальне звання, класний чин, прізвище й ініціали;

– найменування кримінального провадження, коротка юридична сутність кримінального правопорушення і його кримінально-правова кваліфікація. У випадку оголошення розшуку підозрюваного, вказується його прізвище, ім'я та по батькові, день, місяць і рік його народження;

– реєстраційний номер кримінального провадження.

ОПИСОВО-МОТИВУВАЛЬНА ЧАСТИНА:

– юридична фабула кримінального провадження (опис події кримінального правопорушення з юридичною кваліфікацією складових дій (бездіяльності));

– виклад встановлених у провадженні конкретних обставин, які є підставою для ухвалення рішення: короткий аналіз доказів, що підтверджують наявність події кримінального правопорушення і наявності достатніх підстав для підозри особи у вчиненні

кримінального правопорушення; зазначення підстав зупинення провадження з посиланням на докази, що їх підтверджують, а також відповідні норми КПК України [8, с. 24];

– виклад мотивів, які свідчать про обґрунтованість прийнятого рішення, шляхом приведення доводів щодо дотримання загальних і спеціальних умов прийняття рішення;

– посилання на норми кримінального процесуального закону, які використовувалися посадовою особою, при ухваленні рішення у кримінальному провадженні;

РЕЗОЛЮТИВНА ЧАСТИНА:

– формулювання ухваленого рішення щодо суті виниклої правової ситуації. Воно прямо залежить від підстав й умов зупинення («Досудове розслідування в кримінальному провадженні, внесеному до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № __ від «__» _____ 20__ року – зупинити; «Оголосити розшук підозрюваного... (прізвище, ім'я, по батькові, рік його народження)»);

– формулювання рішення про внесення відомостей про прийняте рішення до Єдиного реєстру досудових розслідувань;

– порядок виконання постанови про зупинення досудового розслідування (наприклад, «Здійснення розшуку підозрюваного доручити (найменування оперативного підрозділу); «У випадку виявлення місця знаходження повідомити...» і т. п.);

– формулювання рішення про повідомлення потерпілого, стороні захисту, направлення копії постанови ним або оперативному органу у зв'язку з дорученням розшуку підозрюваного («Копію постанови направити для виконання...»);

– порядок оскарження постанови («вказана постанова може бути оскаржена відповідно до ст. ст. 303, 304 КПК України слідчому судді протягом десяти днів з дня отримання її копії);

ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА:

– підпис посадового суб'єкта, який прийняв рішення (слідчого, прокурора);

– спеціальний реквізит, пов'язаний зі згодою прокурора («ПОГОДЖЕНО») про зупинення провадження (ч. 4 ст. 280 КПК України). При цьому вказується посада, класний чин (звання), прізвище й ініціали прокурора, його підпис, дата ухвалення рішення. Такий підхід рекомендовані ГСУ МВС України у зразках процесуальних актів кримінального провадження [9].

Постанова про зупинення досудового розслідування повинна бути *законною і обґрунтованою*. Це передбачає наявність у ній: 1) фактичних даних, що підтверджують його правильність по суті; 2) сукупності доводів, що свідчать про логічність і змістовну несуперечність всіх висновків слідчого або прокурора; 3) посилань на відповідні правові норми, які встановлюють підстави, умови й порядок прийняття такого рішення.

Необхідно підкреслити, що, що закон прямо не передбачає необхідність повідомлення заінтересованих учасників процесу про зупинення досудового розслідування. Разом с тим, с позиції виконання вимог закону, закріплених в п. 15 ч. 3 ст. 42, п. 13 ч. 1 ст. 56, ст. 111 КПК України, прокурор (слідчий) зобов'язаний повідомити потерпілого та підозрюваного про прийняте рішення. Зміст повідомлення повинен відповідати вимогам (ст. 112 КПК України). До повідомлення долучається копія постанови про зупинення досудового розслідування.

У деяких випадках, поряд із зупиненням досудового розслідування, слідчий та прокурор у постанові можуть вирішити ряд *питань супутнього характеру*. Наприклад, про порядок зберігання речових доказів або про повернення їх зацікавленим особам (ст. 100 КПК України).

Відомості про зупинення досудового розслідування вносяться слідчим, прокурором до Єдиного реєстру досудових розслідувань (п. 4 ст. 280 КПК України) протягом 24 годин з моменту прийняття процесуального рішення [10].

Таким чином, організаційно-правовий алгоритм зупинення досудового розслідування – це організована слідчим (прокурором) послідовність визначених КПК України і практикою його застосування дій, виконання яких веде до настання законної і обґрунтованої перерви в кримінальному провадженні. Подальша розробка проблем такого різновиду алгоритмізації діяльності слідчого і прокурора сприятиме раціональному порядку кримінально-процесуальної діяльності, а також підвищенню законності ухвалення рішень про зупинення досудового розслідування.

Список літератури:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року : Закон України від 13.04.2012 № 4652-VI // Відомості Верховної Ради. – 2013. – № 21. – Ст. 208.
2. Зеленецкий В. С. Теория и практика обоснования решений в уголовном процессе Украины / В. С. Зеленецкий, Н. В. Глинская. – Х. : «Страйд», 2006. – 336 с.
3. Сучасний тлумачний словник української мови: 60 000 слів / за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського. – Х. : ВД «ШКОЛА», 2009. – 832 с.
4. Дубинский А. Я. Исполнение процессуальных решений следователя. Правовые и организационные проблемы / А. Я. Дубинский. – К., 1984. – 182 с.
5. Элькин П. С. Толкование и применение норм уголовно-процессуального права / П. С. Элькин. – М. : Юридическая литература, 1967. – 123 с.
6. Ивакина Н. Н. Профессиональная речь юриста : учебное пособие / Н. Н. Ивакина. – М. : Издательство БЕК, 1997. – 348 с.
7. Дридзе Т. М. Язык и социальная психология / Т. М. Дридзе. – М. : Высшая школа, 1980. – 224 с.
8. Быков В. М., Ломовский В. Д. Приостановление производства по уголовному делу / В. М. Быков, В. Д. Ломовский. – М. : Юрид. лит., 1978. – 112 с.
9. Зразки процесуальних актів кримінального провадження // Режим доступу. – [Електронний ресурс] : <http://den4ik.pp.ua/index.php/dokumenti.html>.
10. Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань : Затверджено Наказом Генеральної прокуратури України «Про Єдиний реєстр досудових розслідувань» від 17.08.2012 № 69 // Режим доступу. – [Електронний ресурс] : http://www.gp.gov.ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=151871.

Марченко К. Г. Организационно-правовой алгоритм приостановления досудебного расследования / К. Г. Марченко // Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. – Серия: Юридические науки. – 2013. – Т. 26 (65). № 2-2. – С. 312-318.

В статье проводится исследование проблем алгоритмизации деятельности следователя (прокурора) при принятии решений о приостановлении досудебного расследования в Украине. Предлагается система действий, выполняемых в строго установленном порядке для принятия законных решений о приостановлении досудебного расследования. Раскрываются организационно-правовые аспекты алгоритма такой деятельности. Особое внимание уделяется форме постановления о приостановлении досудебного расследования.

Ключевые слова: приостановление досудебного расследования, организационный и правовой алгоритм, решение о приостановлении досудебного расследования; форма постановления о приостановлении досудебного расследования.

ORGANIZATIONAL AND LEGAL ALGORITHM OF SUSPENDING INVESTIGATION

Marchenko K. G.

Lugansk state university of internal affairs of a name E. A. Didorenko, Lugansk, Ukraine

In the article conducted research of problems of algorithmization of activity of investigator (public prosecutor) at suspending of pre-trial investigation.

We propose the following algorithm for the suspension of criminal proceedings: 1) the study of materials of criminal proceedings in order to establish the basis of suspension; 2) establish the presence of procedural conditions suspension pre-trial investigation; 3) preparation of the decisions to suspend the investigation; 4) resolution of legal and organizational issues suspension of criminal proceedings; 5) notification of participants of criminal proceedings to suspend the investigation; 6) the particulars of the suspension of criminal proceedings in the Unified Register of pre-trial investigations.

In this context, revealed organizational and legal aspects of the algorithm suspension pre-trial investigation. Particular attention is paid to the form of the decision on suspension of pre-trial investigation. Invited to make decisions in the structure of four parts: introduction, description and motivation, the operative and final.

Based on the results of research concludes that the algorithm suspension pretrial investigation – an organized investigators (prosecutor), the sequence of actions defined by the Criminal Procedure Code of Ukraine and its practical application. These steps lead to offensive legitimate and reasonable break in criminal proceedings. Further development of such a variety of problems algorithmization activities investigator and prosecutor will promote rational order of the criminal-procedural activities, as well as increasing legitimacy decision to suspend the investigation.

Key words: suspending of pre-trial investigation, organizational and legal algorithm, the decisions to suspend the investigation; the form of the decision on suspension of pre-trial investigation.